

Світлана Іванівна Меркулова,

кандидат педагогічних наук,
заступник декана з виховної роботи,
науково-педагогічний працівник,
доцент ВНЗ Інститут реклами,
м. Київ, Україна

УДК 37.013

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В статті розкриваються деякі аспекти процесу педагогічної орієнтації старшокласників, механізми і сучасні підходи до управління вищеуказаним процесом, серед яких одне з головних місць займають інформаційно-комунікаційні технології, призначені створити постійно діюче поле інформаційного обміну між управлінським звеном процесу і старшокласниками.

Ключевые слова: *процес педагогічної орієнтації, управління процесом педагогічної орієнтації, інформаційно-комунікаційні технології, механізми управління процесом педагогічної орієнтації, система педагогічної орієнтації.*

The article is devoted to some aspects of pedagogical orientation of secondary school senior pupils, mechanisms and modern approach to managing the process of pedagogical orientation, among which are informative-communicative technologies with their main function to create constantly working information streamline between managing team and senior pupils.

Key words: *process of pedagogical orientation, managing the process of pedagogical orientation, informative-communicative technologies, mechanisms of managing the process of pedagogical orientation, system of pedagogical orientation.*

Дослідження проблеми управління педагогічною орієнтацією старшокласників ЗНЗ зумовлено необхідністю: відтворення педагогічних кадрів; підвищення іміджу професії учителя у сучасному суспільстві; формування у старшокласників інтересу до професії учителя; організації процесу педагогічної орієнтації з урахуванням тенденцій сучасного обміну інформацією, вимог до професійної діяльності вчителя. Також важливим аспектом є необхідність розкриття творчих граней професії учителя, серед яких: *креативність, володіння акторською майстерністю, риторикою, мистецтвом презентації*. Складовою успішності процесу педагогічної орієнтації старшокласників є управлінська ланка, що забезпечує професійний, науковий, компетентнісний і функціональний підходи до проблеми педагогічної орієнтації старшокласників та організації вищезазначеного процесу з урахуванням сучасних тенденцій розвитку інформаційного суспільства.

На основі аналізу наукової літератури та практичного досвіду вітчизняних ЗНЗ визначено проблеми в організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників, а саме, недостатню: практичну реалізацію науково-теоретичних надбань; готовність

управлінської команди до організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що мають забезпечити швидку передачу необхідної інформації великій аудиторії, покращити якість інформації, що передається, а також сприяти отриманню швидкої реакції від цільової аудиторії.

Науково-методологічну основу дослідження питань готовності особистості до обрання майбутньої професійної діяльності склали праці вчених Г. Балла, В. Олійника, В. Попович, В. Доротюк, Е. Савченко, П. Криворучко, М. Піддячого, В. Семиченко. Проблеми управління навчальними закладами освіти та системою освіти відображено у роботах Л. Ващенко, О. Галуса, Л. Дідковської, Г. Єльнікової, Ю. Конаржевського, В. Маслова, О. Мармази, В. Мельник, Є. Чернишової, А. Чміля, Т. Шамової, В. Яковця. Окремі аспекти управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників розкрито у працях О. Балла, В. Давидова, О. Ляшенка, В. Монахова, О. Савченко, Н. Тализіної.

Підтверджено тезу, що сучасна педагогічна наука приділяє значну увагу проблемі підготовки педагогічних

кадрів, але у проблемі орієнтації старшокласників на професію вчителя є ще багато не досліджених аспектів. Концепція реформування профорієнтаційної діяльності не дала поштовху для покращення орієнтації на педагогічну діяльність, оскільки на практиці, окрім експериментальної діяльності науковців, не знайшла належного відгуку та не ліквідувала дефіцит педагогічних кадрів.

Вивчення попереднього досвіду виявило, що педагогічною орієнтацією старшокласників опікуються спеціалізовані вищі навчальні заклади, зацікавлені у залученні абітурієнтів до навчання у ВНЗ, який представляють. Співпраця зі ЗНЗ базується на виступах представників ВНЗ на загальних батьківських зборах або перед учнями з інформацією про вищезазначений ВНЗ, переваги у навчанні тощо. ЗНЗ співпрацюють з державними організаціями з профорієнтації, відділами районних організацій освіти, які пропонують старшокласникам заходи, пов'язані зі загальною профорієнтацією з урахуванням психотипу старшокласників та нахилів до певної діяльності, але без врахування інтересу дітей до конкретного професійного напрямку. За результатами збільшується вірогідність, що після отримання вищої освіти значна кількість випускників педагогічних ВНЗ змінить напрям власної діяльності.

Отже, метою нашого дослідження є визначення сучасних способів організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників. Відповідно до мети нами сформульовано такі задачі:

- довести необхідність сучасного підходу до організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників;
- організувати процес педагогічної орієнтації старшокласників як серію навчально-виховних заходів з ознайомлення молоді з професією вчителя за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ);
- визначити місце ІКТ в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.

Вивчення попереднього досвіду дозволило виявити основи сучасної системи педагогічної орієнтації, де більше уваги має приділятися розвитку тих якостей сучасного вчителя, на які суспільство не звертало увагу. Серед них:

- *креативність, творче мислення;*
- *рішучість та вміння приймати рішення;*
- *комунікабельність;*
- *готовність до нововведень.*

Виявлення і розвиток вищезазначених якостей особистості у процесі педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ сприяє позитивним змінам в уявленні про професію вчителя, розвиток інтересу до професії вчителя у певній категорії старшокласників, схильних до суспільної діяльності та соціальної комунікації, а також зменшує кількість випускників ЗНЗ, які випадково обрали професію вчителя. Таким чином, процес педагогічної орієнтації старшокласників містить навчально-виховні заходи з ознайомлення молоді з професією вчителя та виховання в учнів інтересу до педагогічної діяльності з урахуванням комунікаційної

компетентності особистості, здатності працювати з людьми, передавати знання тощо. Процес педагогічної орієнтації старшокласників як об'єкт управління є гнучкою системою, що постійно змінюється у часі (завдяки інноваціям) та просторі (на вимогу потреб суспільства може бути більш або менш масштабним – в межах країни або однієї з її адміністративних одиниць (область, місто). У такому випадку і об'єкт (старшокласники), і суб'єкт (управлінська ланка) задіяні в креативній діяльності, що відрізняє їх діяльність від попереднього досвіду. Тобто, з одного боку – це керівник, який здатен у власній діяльності не лише дотримуватися існуючих правових та суспільних норм у досягненні цілей, але й досліджувати та задіювати нові методи та технології організації процесу педагогічної орієнтації, а з іншого – старшокласник, який постійно змінюється під впливом загального людського прогресу та суспільства, в якому перебуває.

Таким чином, головною умовою успішності здійснення зазначеної мети є кореляція креативності суб'єкта та об'єкта процесу педагогічної орієнтації відповідно до умов сучасного суспільства та потреб цієї діяльності. Якщо об'єкт або суб'єкт випереджає готовність іншого до взаємодії за специфічних умов, мету досягти неможливо. Отже, для збалансованої підготовки суб'єкта та об'єкта процесу педагогічної орієнтації було розроблено тренінги, майстер-класи та спецкурси, що об'єднано в програмі та методичних рекомендаціях «Формування педагогічної спрямованості старшокласників» [4] та проведено перед початком здійснення експериментального дослідження.

Іншим критерієм успішної організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ визначено принцип демократизації, в межах якого у ролі суб'єктів управління відбувається залучення не лише вчителів, адміністрації ЗНЗ, а й батьківської громади. У результаті остання стає надійною підтримкою інноваційних заходів з педагогічної орієнтації та здійснює одну з важливих функцій управлінської ланки – зовнішню комунікацію, тобто допомагає визначати та долучити додаткові джерела інформації до створення постійного інформаційного поля обміну інформацією між суб'єктом та об'єктом процесу педагогічної орієнтації старшокласників. Залучення до управлінської ланки учнівського самоврядування дозволяє підвищити готовність управлінської ланки до діяльності у сучасному інформаційно-цифровому середовищі, прискорити процеси обміну інформацією та налагодити розуміння з учнівською аудиторією.

Значну роль в результативності процесу педагогічної орієнтації старшокласників відіграють сучасні ІКТ. За допомогою ІКТ соціально-педагогічна комунікація набула форм, що є зрозумілими та прийнятними для старшокласників. Це прискорює процес ознайомлення з сучасними вимогами до діяльності вчителя і обмін необхідною інформацією, розкриває нові грані цієї професії тощо.

Загальною тенденцією у сучасному інформаційному суспільстві є те, що професії пов'язані з комунікацією (також професія вчителя), потребують

розширених соціологічних знань та вміння налаштувати віртуальне спілкування. Більшість старшокласників, перебуваючи в постійному інформаційному середовищі упродовж декількох секунд вирішують питання щодо сприйняття, прочитання чи пропуску будь-якої інформації, на яку натрапляють в Інтернет-просторі.

Таким чином, інформація про учительську професію має бути подана у такій формі, щоб одразу зацікавити потенційних її читачів, старшокласників ЗНЗ. Отже, за результатами дослідження наукових джерел та практичного досвіду нами було визначено необхідність застосувати дев'ять інформаційно-комунікаційних технологій в організації постійного інформаційного поля для успішної організації процесу педагогічної орієнтації старшокласників. На рисунку 1 відтворено вищезазначені ІКТ в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ.

З рисунку 1 зрозуміло, що управління процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ містить багатоцільові, гнучкі й продуктивні технології передачі інформації, а саме: *Інтернет-комунікації, комунікації в соціальних мережах, інтерактивні комунікації, зв'язки з громадськістю, нейролінгвістичне*

програмування, міжособистісні інтегровані комунікації, івент-маркетинг, SMS-маркетинг, нейроменеджмент.

Однією з актуальних проблем управління у сучасному суспільстві (зокрема у педагогічній сфері) є довготривалість прийняття рішень, невідповідність сучасному ритму передачі та отримання інформації, і, як наслідок, низький рівень організації необхідних заходів для успішного функціонування будь-якої системи. В управлінні процесом педагогічною орієнтацією старшокласників додатково перед управлінською ланкою постає проблема відповідності рівня організації спеціальних заходів, передачі інформації більш розвиненій в технічному плані учнівській аудиторії. Тому вищезазначені ІКТ стають в нагоді при створенні необхідного постійно діючого інформаційного поля між управлінською ланкою та учнівською молоддю, а також осучаснюють та сприяють покращенню ділових комунікацій всередині управлінської ланки.

Необхідно додати, що перелічені ІКТ реалізуються за допомогою технічних, організаційних, педагогічних, психологічних та інших методів. Їхнє практичне застосування прискорює передачу та обмін необхідною інформацією з питань профорієнтації,

Рис. 1. Місце ІКТ в управлінні процесом педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ

налагоджує ефективну взаємодію та міжособистісне спілкування учасників НВП з педагогічної орієнтації старшокласників на основі реалізації принципу загального доступу до інформації. Окрім того, їх використання створює позитивний емоційний фон для спілкування та діяльності учасників процесу педагогічної орієнтації старшокласників, а також дозволяє вивільнити керівництву ЗНЗ значні фінансові кошти.

Одним з головних завдань нашого дослідження стало вдосконалення управлінської компетенції організаторів процесу педагогічної орієнтації старшокласників ЗНЗ, а також поєднання класичних технологій управління з сучасними комунікаційними технологіями для досягнення позитивних результатів. Таким чином, у ролі сучасних комунікаційних технологій варто виділити ті, що задіяні в середовищі управлінської ланки:

- *нейроменеджмент*, завдяки якому покращено спілкування в управлінській команді, між організаторами та учасниками процесу педагогічної орієнтації старшокласників; накази замінено на брейн-шторми та надання можливостей висловлювати власні думки учасникам процесу педагогічної орієнтації старшокласників; посилено відповідальність кожного члена управлінської ланки, усунуло бюрократичні процедури, що значно покращило якість та швидкість прийняття управлінських рішень;

- *«міжособистісні інтегровані комунікації»* – технологія швидкого обміну інформацією в організації соціальних комунікацій та її розповсюдження на більш широку аудиторію;

- *НЛП (нейролінгвістичне програмування)* – технологія створення позитивної атмосфери спілкування, побудови та впровадження особливих лексичних конструкцій для покращення спілкування та взаєморозуміння між учасниками управлінської ланки та учасниками процесу педагогічної орієнтації старшокласників.

Таким чином, застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дозволило:

- підвищити комунікаційний рівень створеної нами суспільно-педагогічної команди;

- розробити та ввести у практичну діяльність систему заходів виховного, навчального характеру, що спрямовано на досягнення головної мети процесу педагогічної орієнтації старшокласників – розвитку інтересу до професії вчителя;

- налагодити систему взаємодії елементів структури управління педагогічною орієнтацією старшокласників, що орієнтована на створення позитивного ставлення та виявлення здібностей до професії вчителя, внаслідок чого цільова аудиторія (старшокласники) сформувала ствердне рішення щодо обрання для себе цієї професії.

Використані літературні джерела

1. Меркулова С. І. Педагогічна спрямованість старшокласників на подальший вибір професії. Сучасні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми [Текст] / ред. кол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. // Зб. наук. пр. – Вип. 13. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2006.

2. Меркулова С. І. «Розвиток інтересу до професії вчителя». Імідж сучасного педагога [Текст] / редкол.: П. Матвієнко (голова) та ін. // Науково-популярний, освітньо-популярний журнал. – № 3–4 (82–83). – Полтава: АСМІ, 2008.

3. Меркулова С. І. Організація цілеспрямованої і систематичної профорієнтаційної роботи – основа забезпечення країни професійними педагогічними кадрами [Текст] / С. І. Меркулова // Нова Педагогічна думка: наук.-метод. журнал. – 2008. – № 2.

4. Меркулова С. І. Формування педагогічної спрямованості старшокласників: прогр. та метод. рек. для керівників та пед. колективів ЗНЗ [Текст] / С. І. Меркулова. – К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2012. – 86 с.

5. Меркулова С. І. Професійна орієнтація як система: прогр. та метод. рек. для проректорів з навчальної та виховної роботи (заступників директорів інститутів) ВНЗ III–IV рівнів акредитації, керівників ЗНЗ [Текст] / С. І. Меркулова, В. К. Мельник, Н. Ф. Федорова. – К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2013. – 40 с.

6. Меркулова С. І. Робоча навчальна програма підвищення кваліфікації категорії слухачів «Проректори з навчальної та виховної роботи ВНЗ III–IV рівнів акредитації, заступники директорів з навчально-виховної роботи ВНЗ I–II рівнів акредитації, керівники ЗНЗ» з проблеми організації профорієнтаційної роботи у ЗНЗ [Текст] / С. І. Меркулова, В. К. Мельник. – К.: ЦППО ДВНЗ «УМО», 2013. – 47 с.